

Uzunçayır Üstündeki Köşk: Bir Kültür ve Musikî Meclisi Olarak Mehmed Galib Bey'in Evi*

Kasım Hızlı**

Öz

Mehmed Galib Bey, Sultan II. Abdülhamid dönemi idarecilerindendir. Jön Türk Devrimi'nden sonra görevden alınınca Üsküdar'daki köşkünde ikamet etmeye başlamıştır. Mehmed Galib Bey'in Uzunçayır üstündeki köşkü, 1908 yılından itibaren musikî fasıllarının icra edildiği bir meclise dönüşmüştür. Yakın dostu ve yayıncısı Ebüzziya Tevfik Bey'in matbuat ve kültür âlemine dair sohbetleriyle zenginleşen meclislere dönemin kadın şair ve musikîşinaslarından Leyla Saz Hanım da iştirak etmiştir. Bu çalışmada, Mehmed Galib Bey'in Üsküdar Uzunçayır'daki köşkünde gerçekleşen kültür ve musikî meclisleri incelenmiştir. Çalışmanın amacı, Mehmed Galib Bey'in köşkündeki saz ve söz âlemlerinin Üsküdar'ın kültür ve musikî hayatına yaptığı katkıyı ortaya koymaktır. Çalışmada Mehmed Galib Bey'in biyografisi, dâhil olduğu kültür ve musikî çevresi, Uzunçayır üstündeki köşkün tarihçesi ve köşkün misafirlerinin biyografilerine yer verilmiştir. Çalışmanın birincil kaynağını köşkün sakinlerinden Reşid Halid Gönc'ün

* Bu makale, yazarın 14 Ekim 2023 tarihinde Uluslararası 12. Üsküdar Sempozyumu'nda sunduğu bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş hâlidir.

** Dr., T. C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, İstanbul/Türkiye, kasimhizli@gmail.com, orcid.org/0000-0001-7265-5522.

erken Cumhuriyet döneminde yayınlanan tefrikaları oluşturmaktadır. Köşkün sakinleri ve müdavimlerinin biyografileri ikincil kaynaklarla ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mehmed Galib, Ebüzziya Tevfik, Üsküdar, musikî tarihi.

The Mansion Upon Uzunçayır: Mehmed Galib Bey's Mansion as a Place for Cultural and Musical Gatherings

Abstract

Mehmed Galib Bey is one of the governors of Sultan Abdülhamid II. When dismissed after the Young Turk Revolution, he came to reside in his mansion in Üsküdar. Mehmed Galib Bey's mansion upon Uzunçayır became a place where musical entertainment was performed. His close friend and publisher, Ebüzziya Tevfik Bey, enriched the mansion with his accounts on press and culture. Leyla Saz Hanım, one of the prominent female poets of the period, also participated in the musical performance. In this study, the cultural and musical gatherings held in Mehmed Galib Bey's mansion in Üsküdar Uzunçayır were examined. The study aims to reveal the contributions of these gatherings to the cultural and musical life of Üsküdar. Also, the biography of Mehmed Galib Bey, the cultural environment in which he was involved, the history of the mansion upon Uzunçayır and the biographies of the guests are treated. The primary source of the study is the serials published in the early Republican period by Reşid Halid Gönç, one of the mansion's residents. The biographies of the mansion's residents and guests are revealed through secondary sources.

Keywords: Mehmed Galib, Ebüzziya Tevfik, Üsküdar, history of music.

Giriş

Tanzimat ricalinden Dâhiliye Nâzırı Said Efendi'nin (ö. 1907) oğlu olan Mehmed Galib Bey (ö. 1935), Mekteb-i Sultanî'den mezun olduktan sonra diploması mesleğine girmiştir. Muhtelif elçiliklerde kâtiplik yaptıktan sonra Mülkiye'ye geçerek Saruhan mutasarrıflığı ve Trabzon valiliklerinde bulunmuştur. Mehmed Galib Bey, Jön Türk Devrimi'nden sonra Saruhan mutasarrıflığından azledilince İstanbul'a dönerek babasından intikal eden ve bugün Küçük Çamlıca'nın Üçpınar mevkiinde bulunan geniş bağ arazisi içindeki köşkte yaşamaya başlamıştır.¹

Mehmed Galib Bey, II. Meşrutiyet yıllarında (1908-1920) Ebüzziya Tevfik Bey'in (ö. 1913) çıkardığı *Yeni Tasvir-i Efkâr* gazetesinde Tanzimat ve Osmanlı yenileşme tarihine dair yazılar yazarak basın hayatının tanınan simaları arasına girmiştir. Mehmed Galib Bey'in aile arasında "Uzunçayır üstündeki köşk" olarak anılan evi, dönemin latifeleriyle meşhur siması Balıkhane Nâzırı Ali Rıza Bey'in (ö. 1928) köşküne komşudur. İşgal yıllarında Ali Rıza Bey'le birlikte *Peyâm-ı Sabah* gazetesinde "On Üçüncü Asr-ı Hicrî'de Osmanlı Ricali" başlıklı tefrikayı yayınlamak eski İstanbul hayatı ve devlet adamlarının bilinmeyen yönlerini aydınlatmışlardır.²

Mehmed Galib Bey'in Küçükçamlıca'nın eteğindeki köşkü, 1908 yılından itibaren dönemin ünlü gazetecilerinden Ebüzziya Tevfik Bey'in edebiyat ve basın sohbetleriyle renklendirdiği toplantılara ev sahipliği yapmıştır. Köşkte aynı zamanda dönemin ünlü musikîşinaslarından Leyla Saz Hanım (ö. 1936), İstiklal Marşı'nın ilk bestekârı Ali Rıfat Çağatay (ö. 1935) ve devrin meşhur fasıl okuyucularından hânende Nasib Hanım'ın iştirak ettiği musikî toplantıları yapılmıştır. Dönemin orta oyunu üstatlarından Kavuklu Hamdi (ö. 1911) ise Uzunçayır üstündeki köşkün sakinleri ve misafirlerini eğlendiren bir başka sanatkârdır. Bu makalede Osmanlı Devleti'nin son yıllarında Üsküdar'ın önemli kültür, musikî ve sohbet meclislerinden biri haline gelen Mehmed Galib Bey'in köşkünde yapılan toplantılar hakkında bilgi verilmiş, toplantılara iştirak eden edip, şair, gazeteci ve mûsikişinasların biyografileri ortaya konmuştur.

1 Reşid Halid Gönç, "Mehmed Galib-Eski Tarih Encümeni Azasından", *Vakit*, 21 Nisan 1944, s. 5.

2 Tefrikanın sadeleştirilerek yapılan bir yayını için bkz. Ali Rıza-Mehmed Galib, *XIII. Asr-ı Hicride Osmanlı Ricali: Geçen Asırda Devlet Adamlarımız*, haz. Fahri Çetin Derin, İstanbul, Tercüman Yayınları, 1977.

1. “Devr-i Hamidî’den Müdevver Devr-i Ferid Yedigârı”: Mehmed Galib Bey

Mehmed Galib Bey, Tanzimat Dönemi (1839-1876) devlet adamlarından Dâhiliye Nâzırı Mehmed Said Efendi’nin oğludur.³ 1863 yılında İstanbul’da doğmuştur. Mekteb-i Sultanî mezunudur. Hariciye Nezareti Tahrirat-ı Hariciye Kalemi’nde memuriyete başlamış, Viyana Sefareti’nde Sadullah Paşa’nın maiyetinde ikinci kâtiplik yapmış, Çetine Sefareti’nde başkâtiplik vazifesini icra etmiştir. Kastamonu vali muavinliği, Saruhan mutasarrıflığı ve Trabzon valiliği yapmıştır.⁴ II. Meşrutiyet’ten sonra kendisini tarih araştırmalarına veren Mehmed Galib Bey, bir taraftan Tarih-i Osmanî Encümeni azalığı yapmış, bir taraftan ise babasından intikal eden tarihî belgeleri ve hatıralarını Ebüzziya Tevfik Bey’in çıkardığı *Yeni Tasvir-i Efkar* gazetesinde neşretmiştir. Matbaa-i Ebüzziya’da Sadullah Paşa’nın hatıralarını bastıran Mehmed Galib Bey’in bir başka çalışması ise Balıkhane Nâzırı Ali Rıza Bey’le birlikte eski İstanbul âdet ve gelenekleri konusundaki tefrikasıdır. Mehmed Galib Bey, Maarif Nâzırı Mustafa Nuri Paşa’nın (ö. 1890) *Netâyicü’l-Vukûat* isimli eserinin dördüncü cildini yayımlatarak tarih âlemine değerli bir katkıda bulunmuştur.⁵ Soyadı Kanunu’ndan sonra Göç

3 Said Efendi: Mehmed Galib’in babası Tanzimat ricalinden Dâhiliye Nâzırı Mehmed Said Efendi’dir. Safranbolulu Hüseyin Efendi’nin oğludur. Hüseyin Efendi, pamuk lâkabıyla anılan Ahmed Paşa’nın kabızmalı olduğu için, oğlu Said Efendi “Kabızmalzâde” olarak anılmıştır. Said Efendi, 1821 yılında İstanbul Laleli’deki konakta dünyaya gelmiştir. Türkçe, Arapça ve Farsça bilmektedir. On altı yaşında Babıali Divan-ı Hümayun Kalemi’ne mülazemetle (stajyer) memur edilmiştir. Fitnat Hanım’la evlenmiştir. Bürokrasi kalemlerinin birçoğunda çalışarak beylikçilik, sadaret müsteşar vekilliği, Meclis-i Ahkâm-ı Adliye azalığı ve Hariciye Müsteşarlığı yapmıştır. 1870 yılında kısa süre Dâhiliye Nâzırlığı yapmıştır. Sadaret Müsteşarlığı, Şura-yı Devlet azalığı, 1878’de ikinci defa Dâhiliye Nâzırlığı ile Ticaret ve Ziraat Nâzırlığı yapmıştır. II. Abdülhamid’le anlaşamadığından göreve gelişinin altıncı günü azledilerek emekli edilmiştir. Dönemin yeni kurulan Tekâüd Sandığı’nın 1 numaralı üyesidir. Laleli’de doğduğu, sonra yanan konağın arsasına yaptırdığı konakta 6 Aralık 1907 tarihinde vefat etmiştir. Said Efendi, Kadıköy Saraçlar Çeşmesi’ndeki aile mezarlığı yerine Eyüb’de Rufai tekkelerinin birinin önünde bulunan mezarlığa, annesi ve kız kardeşi Zeliha’nın yanında defnedilmiştir. Mezar taşındaki kitabe Tuğrakes İsmail Hakkı (Altunbezer) tarafından yazılmıştır. “Dâhiliye Nâzırı-ı Esbakı Merhum Said Efendi”, *Servet-i Fünun*, sayı 869, 6 Kanun-ı Evvel 1323, s. 165; Said Efendi hakkında ayrıca bkz. Mehmed Zeki Pakalın, *Sicill-i Osmanî Zeyli*, c. XVI, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2008, s. 51-54; Ali Fuad Türkgeldi, *Maruf Simalar*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2013, s. 53; Ali Rıza-Mehmed Galib, *XIII. Asr-ı Hicrîde Osmanlı Ricali*, s. 78.

4 T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Dahiliye Nezareti Sicill-i Ahval Defterleri (BOA), DH.SAİDd, 19/105.

5 Mehmed Galib Bey, eserin yayın serüvenini şu cümlelerle anlatır: “1307 senesinde Evkaf-ı Hümayun Nâzırı iken dar-ı bekaya irtihal eden Mustafa Nuri Paşa 93’ten 98 senesine kadar

(varlıklı, zengin) soyadını almıştır.⁶ 7 Temmuz 1935'te İstanbul Göztepe'de vefat etmiş, Sahra-yı Cedid Kabristanı'na defnedilmiştir.⁷

Resim 1. Mehmed Galib Bey, Saruhan Mutasarrıflığı'na tayin edildiği sırada, sene 1902. (*Servet-i Fünun*, sayı 653, 24 Kanunısanı 1317, s. 261)

Defter-i Hakani Nezareti'nde bulunduğu sırada (Netayicü'l-Vukuat) ünvanıyla bir tarih-i Osmani tab ettirmeye başlamış idi. Ve bu eseri esasen dört cilt üzerine tertip etmiş olduğu halde bunun ancak üç cildini peyderpey neşredebilip dördüncüsünün neşrini bazı esbattan dolayı tehir eylemiş veya tesadüf-i garib eser-i mülhemiyet olmak üzere de bir Cuma günü ansızın vuku bulan vefatından bir hafta evvel kayınbiraderi bulunan pederim Dâhiliye Nâzırı Said Efendi'ye hitaben (Birader, eğer ben ölecek olursam tarihimin dördüncü cildini bir zaman-ı müsaidde tab ettiriniz) yolunda ve şuhûd muhızırında vasiyette bulunmuştu." Mustafa Nuri Paşa, *Netayicü'l-Vukuat*, c. IV, İstanbul, Uhuvvet Matbaası, 1327, s. 2.

- 6 Ali Birinci, "Hariciye ile Mülkiye Arasında Mehmed Galib Bey", *Tarihin Gölgesinde Meşahir-i Meçhuleden Birkaç Zat*, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2001, s. 188-189; Ali Birinci, "Mehmed Galib Bey", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, c. 28, Ankara, 2003, s. 486-488.
- 7 "Eski Dâhiliye Nâzırı, âyandan Said Efendi'nin oğlu, eski Tarih Encümeni üyelerinden ve Kastamonu ilbaylığından müteakit Mehmed Galib ölmüş, evvelisi gün de kaldırılarak gömülmüştür. Rahmetli iyi yazı yazarlardan ve tarih bilginlerindendi. Tanrı rahmet eylesin." "Ölüm", *Cumhuriyet*, 10 Temmuz 1935, s. 4.

Mehmed Galib Bey, Manastırlı Büyük Rıza Bey'in damadı⁸ olup Paris Büyükelçisi Çorluluzâde Salih Münir Paşa'nın (ö. 1939) bacanağıdır.⁹ Hoşsohbet, hazırcı ve mazmun söylemekte mahir bir insan olan Mehmed Galib Bey, tarihle ilgilendiği kadar şiirle de ilgilenmiştir. Saz âlemlerinin eksik olmadığı köşkünde hânende Nasib, (ö. 1939) Udî Mehmed, (Yürü) (ö. 1953) Kemanî Ağa, (ö. 1910) Udî Boğos, (ö. 1945) Piyanist Zehra sık sık sanatlarını icra etmiştir. Reşid Halid Gönç'ün (ö. 1966) iddiasına göre ses sanatçılarından Nasib Hanım'ın kardeşi Udî Mehmed'in bestelediği aşağıdaki şarkının güftesi Mehmed Galib Bey'e aittir ve Meşrutiyet İstanbulu'nda çokça çalınıp söylenmiştir:¹⁰

Çeşm-i fettânın yamandır pek yaman
Tîr-i müjgânın da billah can-sitân
Müslüman, kâfir, Mecûsi bituvan
Elamân artık elinden elamân¹¹

2. Mehmed Galib Bey'in Köşkü

Dönemin kültür ve sanat erbabının uğrak mahallerinden biri olan, Dâhiliye Nâzırı Said Efendi'nin ölümüyle oğlu Mehmed Galib Bey'e intikal eden Uzunçayır üstündeki bağ ve köşkün tam adresi, Üsküdar ilçesi, Bulgurlu köyü (bugün mahalle) Üçpınar mevkii atık 31, cedit 33/35 numaradır. Bağ ve içerisindeki köşkün doğusunda Mehmed Galib Bey'le birlikte İstanbul hatıralarını tefrika eden Balikhane Nâzırı Ali Rıza Bey'in köşkü, diğer tarafında ise Libade Caddesi bulunmaktadır.¹²

Köşkün bulunduğu alan, sahibine nisbetle "Said Efendi Bağı" ismiyle anılmıştır. İçerisinde beş altı küçük odadan ibaret bir sayfiye evi olan köşk, 199 dönümlük geniş bir bağ arazi içerisinde bulunmaktadır. Tarımsal faaliyetlerin yürütüldüğü Said Efendi bağında çavuş, yapıncak ve siyah üzüm çeşitleri yetiştirilmiştir. Muhtelif ülkelerden getirilen özel aşılarla nümüne bir bağ şeklini alan bu üretim mahallinde üzüm taksiminde kullanılan ve sundurma ismi verilen

8 "Mehmed Galib Bey ile Manastır hanedanından Rıza Bey'in kızının düğünü", *Sabah*, sayı 971, 8 Şevval, 1309, s. 2.

9 Kasım Hızlı, *Sultanın Sefiri: Salih Münir Paşa – II. Abdülhamid, Jön Türkler, Diplomasi*, İstanbul, Timaş Akademi Yayınları, 2022, s. 37.

10 Reşid Halid Gönç, "Mehmed Galib-Eski Tarih Encümeni Azasından", *Vakit*, 21 Nisan 1944, s. 5.

11 Şarkının bestesi için bkz. BOA, TRT Müzik Dairesi Defterleri (TRT.MD.d), 393/13 (30 Aralık 1920).

12 "İstanbul Dördüncü İcra Memurluğu'ndan", *Akşam*, 16 Temmuz 1930, s. 4.

büyük bir mahal de vardır. Yetiştirilen üzümlerle Said Efendi bağı, dönemin şaraphanelerinin tedarik merkezlerinden biri durumundadır.¹³

Bu arazinin meşhur olan ürünü sadece üzümü değildir. Üzümlerle birlikte siyah ve beyaz dut da yetiştirilmiştir. Hassas bir meyve olan dutların ticareti yapılmamış, köşkte sofralık olarak tüketilmiş ve dönemin mevki sahiplerine hediye olarak gönderilmiştir. Bağ arazisinde üzüm ve dut kadar meşhur olmasa da siyah kavak incirleri de yetiştirilmiştir.¹⁴

Üzüm mevsimi başladığında bağın küçük köşkünün yanındaki elli altmış ağaçlık küçük koruda ve köşkün önündeki çardaklarda saz ve söz âlemleri yapılmıştır. Said Efendi'nin bağı, bahar mevsiminde devrin önde gelen devlet adamlarının eğlence mahallerinden biri haline gelmiştir. Tanzimat ricalinin önde gelenlerinden Sadrazam Âli (ö. 1871) ve Fuad Paşa (ö. 1869) ile dönemin küçük memurları bağı ziyaret ederek tertip edilen eğlencelere iştirak etmişlerdir. Bağa kalabalık bir heyetle gitmek ve bir iki gece kalarak yine aynı kalabalıkla dönmek usûl haline gelmiştir.¹⁵

Said Efendi'nin 1907 yılında ölümünden sonra bağ ve köşk, oğlu Mehmed Galib Bey'e intikal etmiştir. Mehmed Galib Bey de babasından devraldığı bu köşkteki saz ve söz âlemlerine, mâzul bulunduğu II. Meşrutiyet yıllarında devam etmiştir. II. Abdülhamid (ö. 1918) devri ricalinden olduğu için bir süre memuriyet kadrolarında yer bulamayan Mehmed Galib Bey, maddî ihtiyaçlarını karşılamak için geniş bağ arazisinden parça satışlar yapmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde ihtiyaçları daha da artan Mehmed Galib Bey, köşk ve arsayı satmak durumunda kalmıştır. O dönemde bir gazete ilanına yansıyan habere göre köşkte ikisi bostan kuyusu olmak üzere üç kuyu, bir havuz, dokuz dut, on ceviz ve birkaç zeytin ağacı bulunmaktadır. Köşk ve arsa, Mehmed Galib Bey ve oğlu Mehmed Gazanfer'in Andon veled-i Andre Andrinos'a olan borçları sebebiyle 1930 yılında elden çıkarılmıştır.¹⁶

3. Köşkün Misafirleri ve Musikî Fasılları

3.1. Ebüzziya Tevfik Bey

Uzunçayır üstündeki köşkün önde gelen misafirlerinden biri matbuat âleminin ünlü simalarından Ebüzziya Tevfik Bey'di. Mehmed Galib Bey ile Ebüzziya Tevfik arasındaki dostluk 1884 yılında başlamıştır. İkililer, Mehmed

13 Reşid Halid Gönc, "Said Efendi'nin Bağı", *Vakit*, 3 Temmuz 1944, s. 5.

14 Gönc, *a.g.m.*, *Vakit*, s. 5.

15 Gönc, *a.g.m.*, *Vakit*, s. 5.

16 "İstanbul Dördüncü İcra Memurluğu'ndan", *Akşam*, 16 Temmuz 1930, s. 4.

Galib'in Viyana Sefareti'ndeki katıplık görevi esnasında tanışmışlardır.¹⁷ II. Abdülhamid devrinde rejim tarafından dışlanan ve sürgün hayatı yaşayan Ebüzziya Tevfik ile Devr-i Hamid ricalinden Mehmed Galib Bey arasındaki dostluk, Ebüzziya Tevfik'in üzerindeki sürgün damgasına rağmen devam etmiş ve mektuplaşmalar, gerektiği yerde siyasi himaye şeklinde devam etmiştir. Jön Türk Devrimi'nden sonra roller değişmiş, Mehmed Galib Bey gözden düşmüş¹⁸, Ebüzziya Tevfik Bey dönemin sivrilen şahıslarından biri olmuştur. Bu devirde de ikilinin birbirine karşı ilgi ve desteği devam etmiştir. 31 Mayıs 1909 Pazartesi günü *Yeni Tasvir-i Efkâr* gazetesini yayınlamaya başlayan Ebüzziya Tevfik Bey, düşkün dostuna gazetede yazmayı teklif etmiştir. Mehmed Galib Bey bu teklifi kabul ederek hemen hemen hiç ayrılmadığı köşkte hazırladığı yazıları yeğeni Reşid Halid (Gönç) vasıtasıyla gazeteye göndererek babasından intikal eden belgeleri neşretmiştir.¹⁹

Mehmed Galib Bey'in Viyana Sefareti ikinci kâtibi iken Sadullah Paşa'dan duydukları ve gördüklerini içeren hatıraları, Ebüzziya Tevfik Bey'in tavsiyesi üzerine 1909 yılında Matbaa-i Ebüzziya'da basılmıştır. Uzunçayır üstündeki köşkte yapılan kültür ve tarih sohbetlerinin ürünü olan "*Sadullah Paşa Yahud Mezardan Nida*" isimli bu eser, döneminin matbaa şartlarına göre çok özenli ve kaliteli şekilde basılmıştır.²⁰

Uzunçayır üstündeki köşkteki musikî cemiyetleri, 1908-1911 yılları arasında temmuz, ağustos ve eylül aylarında düzenlenmiştir. Önceki yıllarda Mehmed Galib Bey'in taşradaki idari görevleri sebebiyle icra edilemeyen meclisler, Balkan Savaşları ile başlayan harp devresi sebebiyle üç yıl gerçekleşmiştir.²¹ Köşkün tarihi, köşk sâkinleri ve düzenlenen musikî meclisleri, Mehmed Galib Bey'in yeğeni Reşid Halid Gönç'ün tefrikalarıyla gün yüzüne çıkmıştır.

17 "Bu zevat meyânında 25 seneden beri muhabbet ve uhuvvetini gördüğüm Ebüzziya Tevfik Beyefendi de vardır. Viyana'dan Dersaadet'e avdetinde [1884 yılı] görüşmüş olduğu pederime benim hakkımda vaki olan beyanatı pederim tarafından bana yazılıp suret-i atide mukayyed olan bir varakada mezkurdur." Mehmed Galib, *Sadullah Paşa Yahud Mezardan Nida*, Kostantiniyye, Matbaa-i Ebüzziya, 1909, s. 5.

18 Mehmed Galib Bey'in II. Meşrutiyet ve Mütareke yıllarında basın tarafından algılanışına örnek oluşturan cümlelerden biri: "Devr-i Hamidi'den Müdevver Devr-i Ferid Yedigârlarından". "Hezeyana Bak!", *İstikbal*, sayı 320, 3 Haziran 1921, s. 2.

19 Reşid Gönç, "Ebüzziya Tevfik'i Nasıl Tanıdım?", *Cumhuriyet*, 13 Ağustos 1943, s. 2.

20 Mehmed Galib, *Sadullah Paşa Yahud Mezardan Nida*, Kostantiniyye, Matbaa-i Ebüzziya, 1909, s. 124.

21 Reşid Halid Gönç, "Şair Leylâ Saz Hanımefendi", *Vakit*, 14 Şubat 1944, s. 5-6.

Uzunçayır üstündeki köşkün önde gelen misafirlerinden biri Ebüzziya Tevfik Bey'dir. Mehmed Galib Bey'le yirmi beş yıllık hukuku olan Ebüzziya Tevfik Bey şerefine köşkte saz ve söz âlemleri düzenlenmiştir. Bu toplantılarda Udî Bogos²², Kemanî Ağa²³, piyanist Zehra ve ses sanatkârı Nasib Hanım performans göstermiştir. Köşkün geniş taraçasına bakan salonunda davetliler mevkiine göre kanepeler, koltuk ve sandalyelere yerleşmiştir. "Kaç göç" yani harem-selamlık usulünün yaygın olduğu o zamanlarda kadınların karışık grup içerisinde şarkı okuması yasaktır. Ancak hususi saz âlemlerinde sanatını icra eden Nasib Hanım, sözleri Mehmed Galib Bey'e ait olan "*Çeşm-i fettânın yamandır pek yaman*" şarkısını söyleyerek meclistekileri mest etmiştir. Bu toplantıdan kısa süre sonra hayata gözlerini yuman Ebüzziya Tevfik Bey, mecliste bulunan bir tanığın ifadesine göre, "Bugün hayatım müddetince geçirdiğim günlerin en unutulmazı olacaktır" diyerek musiki faslının kendisinde bıraktığı izi ifade etmiştir.²⁴

Mehmed Galib Bey'in *Yeni Tasvir-i Efkâr*'da yazmaya başlaması, Ebüzziya Tevfik Bey'in dışında diğer gazete çalışanlarını da köşk eğlencelerine çekmiştir. Gazete çalışanlarının iştirakiyle köşk haricinde de toplantılar düzenlenmiştir. Bunlardan birisi Kayışdağı'na yapılan gezintidir. Ağustos mehtabına denk getirilen bir gezintide Mehmed Galib Bey tarafından iki öküz arabası hazırlanmıştır. *Yeni Tasvir-i Efkâr*'ın heyet-i tahririye müdürü Yunus Nadi'nin (Abalıoğlu) (ö. 1945) de katıldığı bu gezintide yine Nasib Hanım'dan şarkılar dinlenmiştir.²⁵

3.2. Leylâ Saz Hanım

İmparatorluk devri İstanbulu'nun şiir ve musiki çevrelerinin önde gelen simalarından biri olan Leyla Hanım (1850-1936) da Uzunçayır üstündeki köşkün müdavimlerindedir. Soyadı "Saz"dan da anlaşılacağı üzere o bir saz âşığı ve saz üstadıdır. Çocukluğunda saraylarda çok bulunduğu saray saz takımlarına

22 Udî Bogos Hamamcıyan, Asdikzâde (1872-1945): Babası Asdik Ağa'dan aldığı musiki eğitimi ve güzel sesiyle döneminde iz bırakmış bir hânendedir. Fevziye Kırathanesi'nde Tatyos Efendi'nin takımında hanendeliğe ilave olarak ud çaldığı da bilinmektedir. Fatma Adile Başer, *XIX. Yüzyıl Merkezli Olarak Osmanlı Ermenileri'nde Türk Müziği*, İstanbul, Post Yayınları, 2018, s. 215-216.

23 Kemanî Aleksan Ağa (1852-1910): Döneminde iz bırakmış bir keman sanatçısıdır. Seçkin musiki meclislerinde rağbet görmüştür. 1904 yılında Trablusgarb valisi Rıza Paşa'nın daveti üzerine bir süre Libya'da bulunmuştur. Dârü'l-Musikî-i Osmanî'de keman hocalığı yapmıştır. Başer, *a.g.e.*, s. 174-176.

24 Reşid Halid Gönç, "Ebüzziya Tevfik Şerefine Bir Saz Âlemi", *Vakit*, 25 Birinictesrin 1944, s. 5.

25 Reşid Gönç, "Ebüzziya Tevfik'i Nasıl Tanıdım?", *Cumhuriyet*, 13 Ağustos 1943, s. 2.

devam ederek alaturka ve alafranga musikîyi öğrenmiştir.²⁶ Piyano çalma konusunda da mahir olan Leyla Hanım, Dilhayat Kalfa'dan sonra ikinci önemli kadın bestekâr olarak bilinmektedir. Küçük yaşta başladığı piyano eğitimini saray çevresindeki irtibatı sayesinde artırma fırsatı bulan Leyla Hanım'ın musikî hocaları Nikogos Ağa (ö. 1890) ve Medenî Aziz Efendi'dir (ö. 1895).²⁷ Muhtelif makamlarda eserler besteleyen Leyla Hanım'ın birçok bestesinin güftesi de kendine aittir.²⁸

Leyla Hanım, yaz mevsimlerini çoğunlukla damadı Mehmed Ali Aynî Bey'in (ö. 1945) Kızıltoprak'taki köşkünde geçirdiğinden Uzunçayır üstündeki köşke gidiş gelişleri kolay olmuştur. İlerlemiş yaşına rağmen piyano başına oturduğunda yorgunluk emaresi göstermeden saatlerce çaldığı, tanıklardan Reşid Halid Gönç tarafından aktarmaktadır. Özellikle bir ağustos ayının mehtaplı gecesinde Kemanî Ağa, hânende Nasib ve kardeşi Udî Mehmed'in de olduğu musikî meclisinde piyanoya geçen Leyla Hanım şafak sökene kadar sanatını icra etmiştir.²⁹

3.3. Nasib Hanım

Uzunçayır üstündeki köşkteki saz âlemlerinin ayrılmaz parçalarından birisi olan Nasib Hanım, devrinin meşhur fasıl okuyucularındandır.³⁰ Nasib Hanım'ı arayıp bulma ve köşke getirme vazifesi Mehmed Galib Bey'in yeğeni olan köşk sakinlerinden Reşid Halid'e aittir. Nasib Hanım'ın fiziksel özelliklerini Reşid Halid şu cümlelerle anlatır: “Boyu kısa ile orta arasında, etine dolgundu. Saçları çok seyrek ve kısa olduğundan alını apaçıktı. Güzel bir kadın denemezdi. Fakat sevimli denmeye lâyık, cana yakın, çok sempatik bir yüzü vardı.”³¹

26 Leyla Saz, *Harem'in İçyüzü*, düzenleyen Sadi Borak, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1974, s. 16-19; Mustafa Rona, *50 Yıllık Türk Musikisi*, İstanbul, Türkiye Yayınevi, 1960, s. 18; İsmail Baha Sürelnan, “Kadın Bestekârlarımız”, *Yeni Musiki Mecmuası*, Sayı 147, Mayıs 1960, s. 471-472.

27 Nuri Özcan, “Leyla Hanım”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, c. 27, Ankara, 2003, s. 157-158.

28 İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Hoş Sada - Son Asır Türk Musikîşinasları*, İstanbul, Ketebe Yayınları, 2019, s. 226.

29 Gönç, *a.g.m.*, *Vakit*, 14 Şubat 1944, s. 5-6.

30 Yılmaz Öztuna, *Türk Musikisi Ansiklopedisi*, c. II, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1969, s. 61.

31 Reşid Halid Gönç, “Nadir Yetişen Ses Sanatkârı: Nasib Hanım”, *Vakit*, 11 Birincikanun 1944, s. 3-4.

“Nasib’in Mehmed’i” adıyla tanınan ve bestelediği şarkılar döneminde radyoda çalınan Nasib Hanım’ın küçük kardeşi Udî Mehmed Yürü ise kız kardeşi hakkında şu bilgileri vermiştir: Nasib Hanım, Kanlıca’da gazino işleten Hüseyin Efendi’nin kızıdır. Nasib Hanım, küçük yaşta eline geçirdiği bir mestin lastiklerini çıkartarak bir tahta üzerine çaktığı çivilere bağlayıp kendine göre bazı havalar çıkararak musikîye olan yeteneğini ortaya koymuştur. Çocuğun bu hali anne ve babasının dikkatini çekmesiyle Hacı Arif Bey, Kemanî Ağa ve Santurî Ziya Bey gibi devrinin musikî üstadlarından uzun süre ders alması sağlanmıştır. Şöhret bulduğu devirlerde çok rağbet gören Nasib Hanım, genellikle mehtap âlemlerine iştirak ederek Boğaz’ın koylarını ve yalılarını, Çamlıca tepelerini, Adaların çamlarını o harikulâde gür ve pürüzsüz sesiyle senelerce çın çın inletmiştir. Şarkı okurken lüzumsuz jestler yapmadığı, yüzünü buruşturmadığı, ağzını çarpıtmadığı, sanat göstereceğim diye lüzumsuz nağme yapmaya kalkışmadığı bilinmektedir. En büyük eksiği ise okuma yazma bilmemesidir. Bu sebeple yanında daima gelini Asiye Hanım’ı gezdirmiştir. Asiye Hanım öğretmendir. O da mûsikiye meraklıdır hem çalmış hem söylemiştir. Gerektiği zaman kayınvalidesine suflörlük de yapmıştır. Aşağıdaki şarkının Nasib Hanım’a ait olduğu kardeşi Mehmed Yürü tarafından rivayet edilmiştir:

Terennüm et biraz tizden Nasib'im dinleyen kansın

Nevâ-yı sûzinâkinden gönüller ağlasın yansın

Duyan lahn-i hazîni bülbül-i gam-dîde-i sâzın

Nevâ-yı sûzinâkinden gönüller ağlasın yansın³²

Nasib Hanım, Üsküdar’da bir sünnet düğününde tanıştığı dışçı Halid Şazi Bey’in muavinlerinden dışçı Mehmed Şevket Bey’le evlenmiş ve bu evlilikten Osman isimli bir oğlu dünyaya gelmiştir. Şevket Bey, 31 Mart gecesi (1325) [13 Nisan 1909] ölmüştür. Nasib Hanım ise 29 Ocak 1939 tarihinde Sarıyer’de vefat etmiştir.³³

32 Gönc, a.g.m., *Vakit*, 11 Birincikanun 1944, s. 3-4.

33 Gönc, a.g.m., *Vakit*, 11 Birincikanun 1944, s. 3-4.

Resim 2. Nasib Hanım fonografa ses verirken (*Vakit*, 11 Birincikanun 1944, s. 3)

Bir temmuz mehtabında Kayışdağı eğlencesinden dönüşte Nasib Hanım'ın şarkı söylediği sırada polis memuru kafileyi durdurarak erkekler arasında şarkı söylenmemesini ihtar etmiştir:

- Muhadderât-ı İslamiye'den birisinin bu kadar erkek arasında şarkı söylemesi memnûdur.

Kafile sessiz sedasız Uzunçayır'a kadar gelmiş ve hevesi içinde kalan Nasib Hanım:

- Sana inat ilahi polis efendi ben Memo okuyayım da sen de gör.

Diyerek “Aman Memo” isimli şarkıyı polisin duyacağı mevkilere uzanacak kadar yüksek sesle söylemiştir.³⁴

Türkiye’de taş plağa kaydı alınan ilk hânende olan Nasib Hanım, İstanbul’un musikî dünyasına kardeşi Mehmed’i de kazandırmıştır.³⁵ Ablasının yanında fasıllara katıldığı ve onun himayesinde yetiştiği için “Nasib’in Mehmed” diye ünlenmiştir.³⁶ Mehmed Yürü, ablasından fasıl repertuarını meşk etmiş ve kendi

34 Gönç, a.g.m., *Vakit*, 11 Birincikanun 1944, s. 3-4.

35 Mahmud Demirdil, “Hânende ve Sâzende Nasib Hanım”, *Yegâh Musikî Dergisi*, c. IV, s. 1, 2021, s. 153.

36 Yılmaz Öztuna, *Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi*, c. II, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990, s. 504-507.

kendine ud öğrenmiştir. Ablasıyla birlikte Kapalıçarşı'da Başlıkcı Reşide Hanım'ın mağazasında toplanan piyasa fasılçılarının arasına katılarak düğünlerde okuyup çalmaya başlamıştır. Bir dönem Gümrük Muhafaza memurluğu yapan Mehmed, memurluktan ayrılmış ve kendisini tamamen musikîye vermiştir. 24 yaşında bestekârlığa başlayan Mehmed Yürü, beş yüzden fazla şarkı bestelemiştir.³⁷

3.4. Udî Ali Bey (Ali Rıfat Çağatay)

Uzunçayır üstündeki köşkün bir diğer misafiri, döneminde Udî Ali Bey olarak anılan Ali Rıfat Çağatay'dır. Ali Rıfat Bey, 29 Ocak 1869 tarihinde İstanbul'da doğmuştur.³⁸ Kocamustafapaşa Askeri Rüştîyesinden mezun olmuştur. Türkçe ve Fransızca bilen Ali Rıfat Bey, Arapça ve Farsçaya da aşinadır. Uzun yıllar Sicill-i Ahval Dairesi'nde çalışmıştır.³⁹ Elli iki adet bestesi olan Udî Ali Bey'in musikî hakkında eserleri de vardır.⁴⁰ Şark Musikîsi Cemiyeti ve Türk Musikîsi Ocağı'nı kurmuştur.⁴¹ "Alaturka musikîye Garp tekniğini armonize etmek hususunda ilk kuvvetli adımları atmış ve muvaffak olmuş değerli bir sanatkâr"⁴² olan Çağatay, aynı zamanda İstiklal marşının ilk resmi bestekâridir.⁴³ Mehmed Akif'in "Bülbül" ve "Köse İmam" şiirlerini de besteleyen Çağatay, döneminde udzenliğiyle meşhur olmuştur.⁴⁴

Ali Rıfat Bey, Çamlıca'daki köşkünde Şerif Muhiddin Targan (ö. 1967) ve bestelerini kendisinden dinlemekten zevk aldığı Münir Nureddin Selçuk'un (ö. 1981) katılımıyla musikî meclisleri düzenlemiştir.⁴⁵ Ali Rıfat Bey'in Çamlıca'daki evi ile Mehmed Galib Bey'in Uzunçayır üstündeki sayfiyesi birbirine yakın olduğundan iki aile akşamları sık sık bir araya gelmiştir. Her iki evde musikî fasılları icra edildiği gibi Kayışdağı ve Alemdağı gezmeleri de beraber yapılmıştır. Sanatında son derece usta olan Ali Rıfat Bey'in mütevazi ve hoşsohbet olduğu bilinmektedir.⁴⁶

37 Rona, *a.g.e.*, s. 166-170; İnal, *Hoş Sada*, s. 244-245.

38 BOA, DH.SAİDd, 45/154.

39 Onur Öner, *İstanbul'un Müzik Okulları: II. Meşrutiyet ve Şehrin Müzik Hayatındaki Değişimler*, İstanbul, Doğu Kitabevi, 2022, s. 119-121.

40 *Osmanlı Musikî Literatürü Tarihi*, haz. Ekmeleddin İhsanoğlu-Ramazan Şeşen-Gülcan Gündüz-M. Serdar Bekar, İstanbul, IRCICA Yayınları, 2003, s. 211.

41 Öztuna, *a.g.e.*, c. I, s. 135-136.

42 Rona, *a.g.e.*, s. 91.

43 Muhiddin Nalbantoğlu, *İstiklal Marşımızın Tarihi*, İstanbul, Cem Yayınları, 1964, s. 165.

44 İnal, *a.g.e.*, s. 61.

45 Ali Rıfat Çağatay, *Musikî Yazıları*, haz. Nilgün Doğrusöz-Celal Volkan Kaya, İstanbul, Vakıf-bank Kültür Yayınları, 2021, s. 36.

46 Reşid Halid Gönç, "Ali Bey ile Nevres", *Vakit*, 24 Nisan 1944, s. 5.

3.5. Kavuklu Hamdi

Resim 3. Kavuklu Hamdi ve Pişekâr Küçük İsmail (Selim Nüzhet Gerçek, *Türk Temaşası*, İstanbul, Kanaat Kitabevi, 1942, s. 139)

Uzunçayır üstündeki köşkü renklendiren simalar sadece basın ve musikî çevrelerinden insanlar değildir. “Türk tiyatrosu” olarak nitelenen orta oyununun⁴⁷ ünlü ustalarından Kavuklu Hamdi de Mehmed Galib Bey’in köşkünün misafirleri arasındadır. 1841 yılında Eyüp’te doğan Kavuklu Hamdi, 1873 yılında sahne hayatına adım atmıştır. Kağıthane’de oynadığı bir oyun sayesinde Sultan Abdülaziz’in (ö. 1876) beğenisini kazanarak saraya alınmıştır. Saraydan ayrıldıktan sonra Küçük İsmail ile birlikte Temâşahâne-i Osmanî Kumpanyası’nı kurmuştur. 1897 yılında Ali Rıza Efendi ile birlikte Meserrehâne-i Osmanî topluluğunu kurmuştur.⁴⁸

Aksaray, Şehzadebaşı, Kuledibi, Küçükjardin, Bella Vista gibi yerlerde sayısız oyun sergileyen “Orta oyununun en büyük ustası ve bir bakıma kurucusu olan”⁴⁹ Kavuklu Hamdi, Uzunçayır üstündeki köşkte de renkli

47 Selim Nüzhet Gerçek, *Türk Temaşası*, İstanbul, Kanaat Kitabevi, 1942, s. 128.

48 Nurullah Tilgen, *Ortaoyunu Üstadı Kavuklu Hamdi*, İstanbul, Eyüp Halkevi Neşriyatı, 1948, s. 1-2; Selda Hızal, *İstanbul’un 100 Sahne Sanatçısı*, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2012, s. 20-21.

49 Metin And, *Geleneksel Türk Tiyatrosu*, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1969, s. 241.

hatıralar bırakmıştır. Sünnet merasimleri ve farklı vesilelerle köşkteki misafirleri eğlendiren Kavuklu Hamdi'nin kadrosu hayli zengindir ve seçme sanatkârlardan oluşmaktadır: Pişekâr Küçük İsmail, zenne Hayali Şair Ömer, meddah İsmet ile Acem, Laz, Kürt, Yahudi, Ermeni, Rum ve Anadolu taklidi yapan diğer sanatkârlar. Okuma yazması olmadığı halde nüktesi ve hitabetiyle dinleyenler üzerinde etki bırakan Hamdi'nin orta oyununun başlangıcında kırka yakın tekerleme söylediği bilinmektedir. Köşk sâkinleriyle sanatkârlar arasındaki ilişkiler sadece iyi günlere münhasır değildir. Kavuklu Hamdi'nin hasta kızı için para istemek üzere Uzunçayır üstündeki köşke müracaat ettiği de olmuştur. Köşte bulunanlar Kavuklu Hamdi'nin bu sıkıntısını giderebilmek için onun yararına bir “menfaat” tertip etmişler, bilet paralarını peşinen vererek belirlenen günde Hamdi'nin gösterisini seyretmişlerdir.⁵⁰

Sonuç

Tanzimat ricalinden Dâhiliye Nâzırı Said Efendi'nin bağı olarak bilinen, bugün Üsküdar ilçesinin Bulgurlu mahallesinin Üçpınar mevkiinde kalan 199 dönümlük geniş bağ arazisi, Said Efendi'nin 1907 yılında ölümünden sonra oğlu Mehmed Galib Bey'e intikal etmiştir. Mehmed Galib Bey, Jön Türk Devrimi'nden sonra uzun süredir devam ettiği Saruhan Mutasarrıflığı görevinden azledilince İstanbul'a dönmüş, babasından kalan bağ arazisi içindeki köşte yaşamaya başlamıştır.

Said Efendi döneminde sofralık ve şaraplık üzüm yetiştirilen, eşe dosta ikram edilen dutlarıyla meşhur olan “Said Efendi Bağı”ndaki tarımsal üretimin Mehmed Galib Bey'in köşte ikamet etmeye başladığı 1908 yılından itibaren sürdürülüp sürdürülmediğine dair herhangi bir kayda rastlanmamıştır. Aksine bağ arazisinin, Jön Türk Devrimi ile ayrıcalıklarını yitiren ve maddi olarak zor günler geçiren Mehmed Galib Bey tarafından parça parça satıldığı anlaşılmaktadır. Nitekim köşk ve bağ arazisi, ailenin ödenemeyen borçları sebebiyle 1930 yılında bütünüyle elden çıkmıştır.

Uzunçayır üstündeki köşk ve bağ arazisinde Said Efendi dönemindeki tarımsal faaliyetler sekteye uğrasa da Tanzimat döneminde başlayan ziyafet, eğlence ve sohbetler II. Meşrutiyet devrinde devam etmiştir. 1908 yılında taşradaki görevinden ayrılarak payitahta dönen Mehmed Galib Bey kültür, musikî ve basın çevresinden dostlarını köşte ağırlayarak Üsküdar'ın kültür ve musikî hayatına katkı sağlamıştır.

50 Reşid Halid Göncü, “Kavuklu Hamdi”, *Vakit*, 22 Haziran 1944, s. 5.

Uzunçayır üstündeki köşkteki musikî toplantıları, 1908-1911 yılları arasında gerçekleşmiştir. Köşkte düzenlenen toplantılar bir bakıma II. Meşrutiyet'in Türk siyasi hayatına getirdiği rahatlamanın kültür ve musikî hayatındaki yansımaları niteliğindedir. Zira II. Abdülhamid döneminde cari olan hafiyelik ve jurnalcılık bu tarz toplantıların gerçekleşmesine imkân sağlamamaktaydı. Yapılan toplantılar ve meclisler dar katılımlı ve oldukça seyrek aralıklarla yapıldığı için iz bırakmamaktaydı. II. Meşrutiyetle birlikte herkesin dilediği görüşü dillendirebildiği, kadın-erkek bir arada yapılan bu toplantılar 1911 yılında başlayan ve on yıl sürecek olan savaşlar silsilesiyle kesintiye uğramıştır.

Türk basınının önde gelen gazeteci ve matbaacılarından Ebüzziya Tevfik Bey, Uzunçayır üstündeki köşkte düzenlenen meclisin önde gelen müdavimlerindedir. Köşkteki meclis, Ebüzziya Tevfik Bey için bir musikî faslı olduğu kadar gazetesinin yazarlarından Mehmed Galib Bey ile yayınlamayı planladıkları makale ve kitapların değerlendirildiği bir “yazı işleri toplantısı” vazifesi görmüştür. Nitekim Mehmed Galib Bey, babasından intikal eden resmî evrakı *Yeni Tasvir-i Efkâr*'da tefrika ederek Meşrutiyet basınına değerli katkılar sunmuştur. Ayrıca Tanzimat modernleşmesine dair ayrıntılar barındıran *Sadullah Paşa Yahud Mezardan Nida* isimli eserin ön hazırlıkları bu toplantılarda yapılmış, sonuç olarak ortaya baskı ve içerik bakımından kıymetli bir yayın çıkmıştır.

Köşkte ve Kayışdağı gezmelerinde yapılan musikî fasılları döneminin sanatçıları ve sanat icra ortamlarına dair literatüre zenginlik katacak nitelikler arz etmektedir. Birincisi, ev sahibi Mehmed Galib Bey'in “Çeşm-i fettânın yamandır pek yaman” mısraıyla başlayan şarkısı Meşrutiyet *İstanbulu'nda* çokça okunup dinlenmiştir. Bu yönüyle Mehmed Galib Bey'in sadece ev sahibi ve dinleyici olarak değil üretici olarak da musikî hayatına katkı yaptığı anlaşılmaktadır. İkincisi, döneminin meşhur fasıl okuyucularından olmasına rağmen musikî literatüründe hakkında yeterince bilgi bulunmayan Nasib Hanım'ın biyografisi ve düzenli olarak iştirak ettiği bir toplantı mekânı açığa kavuşturulmuştur.

Uzunçayır üstündeki köşk, Meşrutiyet *İstanbulu'nun kültür, basın, musikî ve orta oyunu çevrelerinden muhtelif simaların toplandığı önemli merkezlerden biri durumundadır. Bu toplantıların müdavimi ve ailenin ferdi olarak katılımcıları davet eden, musikî meclislerinin hazırlığında emeği geçen Reşid Halid Gönç'ün tefrikası kültür, basın ve musikî tarihimiz açısından kıymetli ayrıntılar barındırmaktadır.*

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)
Dâhiliye Nezareti Sicill-i Ahval Defterleri (DH.SAİDd)

Nu. 19/105; 45/154.

TRT Müzik Dairesi Defterleri (TRT.MD.d)

Nu. 393/13

Sürelî Yayınlar

Servet-i Fünun, sayı 653, 24 Kanunısani 1317.

Servet-i Fünun, sayı 869, 6 Kanun-ı Evvel 1323.

Gönç, Reşid Halid, “Ebüzziya Tevfik’i Nasıl Tanımıştım?”, *Cumhuriyet*, 13 Ağustos 1943.

_____, “Ali Bey ile Nevres”, *Vakit*, 24 Nisan 1944.

_____, “Ebüzziya Tevfik Şerefine Bir Saz Âlemi”, *Vakit*, 25 Birinciteşrin 1944.

_____, “Ebüzziya Tevfik’i Nasıl Tanımıştım?”, *Cumhuriyet*, 13 Ağustos 1943.

_____, “Kavuklu Hamdi”, *Vakit*, 22 Haziran 1944.

_____, “Mehmed Galib-Eski Tarih Encümeni Azasından”, *Vakit*, 21 Nisan 1944.

_____, “Nadir Yetişen Ses Sanatkârı: Nasib Hanım”, *Vakit*, 11 Birincikanun 1944.

_____, “Said Efendi’nin Bağı”, *Vakit*, 3 Temmuz 1944.

_____, “Şair Leylâ Saz Hanımefendi”, *Vakit*, 14 Şubat 1944.

_____, “Şair Leylâ Saz Hanımefendi”, *Vakit*, 14 Şubat 1944.

“Hezeyana Bak!”, *İstikbal*, sayı 320, 3 Haziran 1921.

“İstanbul Dördüncü İcra Memurluğu’ndan”, *Akşam*, 16 Temmuz 1930.

“Ölüm”, *Cumhuriyet*, 10 Temmuz 1935.

Sabah, sayı 971, 8 Şevval, 1309.

Araştırma ve İncelemeler

Ali Rıza-Mehmed Galib, *XIII. Asr-ı Hicride Osmanlı Ricali: Geçen Asırda Devlet Adamlarımız*, haz. Fahri Çetin Derin, İstanbul, Tercüman Yayınları, 1977.

Başer, Fatma Adile, *XIX. Yüzyıl Merkezli Olarak Osmanlı Ermenileri'nde Türk Müziği*, İstanbul, Post Yayınları, 2018.

Birinci, Ali, "Hariciye ile Mülkiye Arasında Mehmed Galib Bey", *Tarihin Gölgesinde Meşahir-i Meçhuleden Birkaç Zat*, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2001.

_____, "Mehmed Galib Bey", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, c. 28, Ankara, 2003.

Çağatay, Ali Rıfat, *Musikî Yazıları*, haz. Nilgün Doğrusöz-Celal Volkan Kaya, İstanbul, Vakıfbank Kültür Yayınları, 2021.

Demirdil, Mahmud, "Hânende ve Sâzende Nasib Hanım", *Yegâh Musikî Dergisi*, c. IV, s. 1, 2021.

Gerçek, Selim Nüzhet *Türk Temaşası*, İstanbul, Kanaat Kitabevi, 1942.

Hızal, Selda, *İstanbul'un 100 Sahne Sanatçısı*, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2012.

Hızlı, Kasım, *Sultanın Sefiri: Salih Münir Paşa – II. Abdülhamid, Jön Türkler; Diplomasi*, İstanbul, Timaş Akademi Yayınları, 2022.

İnal, İbnülemin Mahmud Kemal, *Hoş Sada - Son Asır Türk Musikîşinasları*, İstanbul, Ketebe Yayınları, 2019.

Mehmed Galib, *Sadullah Paşa Yahud Mezardan Nida*, Kostantiniyye, Matbaa-i Ebüzziya, 1909.

Mustafa Nuri Paşa, *Netayicü'l-Vukuat*, c. IV, İstanbul, Uhuvvet Matbaası, 1327.

Nalbantoğlu, Muhiddin, *İstiklal Marşımızın Tarihi*, İstanbul, Cem Yayınları, 1964.

Osmanlı Musikî Literatürü Tarihi, haz. Ekmeleddin İhsanoğlu-Ramazan Şeşen-Gülcan Gündüz-M. Serdar Bekar, İstanbul, IRCICA Yayınları, 2003.

Öner, Onur, *İstanbul'un Müzik Okulları: II. Meşrutiyet ve Şehrin Müzik Hayatındaki Değişimler*, İstanbul, Doğu Kitabevi, 2022.

Özcan, Nuri, "Leyla Hanım", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, c. 27, Ankara, 2003.

Öztuna, Yılmaz, *Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi*, c. II, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990.

_____, *Türk Musikisi Ansiklopedisi*, c. II, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1969.

Pakalın, Mehmed Zeki, *Sicill-i Osmanî Zeyli*, c. XVI, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2008.

Rona, Mustafa, *50 Yıllık Türk Musikisi*, İstanbul, Türkiye Yayınevi, 1960.

Saz, Leyla, *Harem'in İçyüzü*, düzenleyen Sadi Borak, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1974.

Sürelsan, İsmail Baha, "Kadın Bestekârlarımız", *Yeni Musiki Mecmuası*, Sayı 147, Mayıs 1960.

Tilgen, Nurullah, *Ortaoyunu Üstadı Kavuklu Hamdi*, İstanbul, Eyüp Halkevi Neşriyatı, 1948.

Türkgeldi, Ali Fuad, *Maruf Simalar*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2013.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Araştırmanın her aşamasından yazar sorumludur.

Çatışma Beyanı

Araştırmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır

